

Visiovaiheen raportti

Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu

Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu

Visiovaiheen raportti

Susanna Hoikkala, Tiina Muinonen, Elina Palola, Julia Rosberg,
Antti Väisänen

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.
Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-00-8469-1

ISSN pdf: 2242-0037

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Helsinki 2023

Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu Visiovaiheen raportti

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Susanna Hoikkala, Tiina Muinonen, Elina Palola, Julia Rosberg, Antti Väisänen

Kieli suomi

Sivumäärä 25

Tiivistelmä

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti toukokuussa 2022 lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistukseen tähtäävän valmistelun. Tavoitteena on turvata lasten oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Valmistelun ensimmäisessä vaiheessa selkeytettiin lastensuojelun visio ja suuntaviivat, jotka esiteltiin 1.3.2023. Konkreettisten lainsäädäntöuudistusten käynnistämisestä päättää hallitus. Lastensuojelulakiin on tehty lukuisia osittaisia muutoksia, ja laki koetaan vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi. Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon kustannukset ovat jatkuvasti kasvaneet ja ovat vuodessa jo noin 1,2 miljardia euroa, joista 73 % kohdentuu sijaishuoltoon.

Lastensuojelun tulevaisuuden visio ja viisi strategista painopistettä sen saavuttamiseksi valmisteltiin laajan tausta-aineiston ja kuulemisten pohjalta. Visio kiteytyi yhdeksi lauseeksi: Lapsi ja hänen läheisensä voivat luottaa lastensuojeluun ja sen vaikuttavuuteen. Tähän raporttiin on koottu keskeiset havainnot visiotyöstä, joka on tuonut selkeästi esiin tarpeen uudistaa lastensuojelulainsäädäntöä. Samalla on kuitenkin huomattava, että mahdollisuudet muuttaa maailmaa lainsäädännöllä ovat rajalliset. Tärkeintä on lopulta aina lasten ja perheiden kanssa heidän arjessaan tehtävä konkreettinen työ ja sen laatu. Eikä lastensuojelu voi koskaan yksin vastata lasten suojelemisesta, vaan tehtävä on yhteinen.

Asiasanat lapset (ikäryhmät), lastensuojelu, lasten oikeudet, sijaishuolto

ISBN PDF 978-952-00-8469-1

ISSN PDF 2242-0037

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>

Beredningen av en totalreform av barnskyddet

Rapport från visionsfasen

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2023:27

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Susanna Hoikkala, Tiina Muinonen, Elina Palola, Julia Rosberg, Antti Väisänen

Språk finska

Sidantal

25

Referat

I maj 2022 inledde social- och hälsovårdsministeriet beredningen av en totalreform av barnskyddslagstiftningen. Syftet är att trygga barns rätt till en balanserad utveckling och till särskilt skydd. Den första fasen av beredningsarbetet gick ut på att förtydliga visionen och riktlinjerna för barnskyddet. Dessa presenterades den 1 mars 2023. Regeringen fattar beslutet om att inleda konkreta lagstiftningsreformer. Det har gjorts flera enskilda ändringar i barnskyddslagen, och lagen upplevs som svårbegriplig och splittrad. Kostnaderna för öppenvård och vård utom hemmet inom barnskyddet har hela tiden ökat och uppgår numera till cirka 1,2 miljarder euro per år. Av detta är 73 procent kostnader för vård utom hemmet.

Visionen för barnskyddet och de fem strategiska prioriteringarna för att den ska bli verklighet bereddes utifrån ett omfattande bakgrundsmaterial och samråd. Visionen sammanfattades i meningen "Barnet och barnets närmaste kan lita på barnskyddet och på att det fungerar". Denna rapport innehåller visionsarbetets viktigaste iakttagelser, som klart har lyft fram behovet av att revidera barnskyddslagstiftningen. Samtidigt bör man dock notera att möjligheterna att förändra världen genom lagstiftning är begränsade. Det som alltid i sista hand är viktigast är det konkreta arbetet i barns och familjers vardag och arbetets kvalitet. Barnskyddet kan aldrig ensamt ansvara för att skydda barnen, utan det är en gemensam uppgift.

Nyckelord barn (åldersgrupper), barnskydd, barnets rättigheter, vård i fosterhem

ISBN PDF 978-952-00-8469-1

ISSN PDF

2242-0037

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>

Preparation of the overall reform of child welfare legislation

Vision-phase report

Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2023:27**Publisher** Ministry of Social Affairs and Health**Author(s)** Susanna Hoikkala, Tiina Muinonen, Elina Palola, Julia Rosberg, Antti Väisänen**Language** Finnish**Pages** 25

Abstract

In May 2022, the Ministry of Social Affairs and Health launched preparations for an overall reform of child welfare legislation. The aim of the reform is to safeguard children's right to balanced development and special protection. The first phase of the preparation process included clarifying the vision and guidelines for child welfare, which were presented on 1 March 2023. The Government decides on the launch of concrete legislative reforms. A number of partial amendments have been made to the Child Welfare Act, and as a result, the Act is considered fragmented and difficult to understand. The costs of open and substitute care in child welfare have grown continuously, and they already amount to about EUR 1.2 billion per year, of which substitute care accounts for 73 per cent.

The vision for the future of child welfare and the five strategic priorities for achieving it were prepared on the basis of extensive background material and consultations. The vision was crystallised into one sentence: Children and their families can rely on child welfare services and their effectiveness. This report presents the key findings of the vision-related work, which clearly highlighted the need to reform child welfare legislation. At the same time, however, it should be noted that the scope for changing the world through legislation is limited. Ultimately, the concrete work carried out with children and families in their daily lives and the quality of this work are always paramount. It should also be noted that child welfare services can never be solely responsible for the protection of children; this is a shared task for all of us.

Keywords children (age groups), child protection, children's rights, foster care**ISBN PDF** 978-952-00-8469-1**ISSN PDF** 2242-0037**URN address** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Lastensuojelun palvelujen käyttö ja kustannukset	9
3	Visio ja strategiset painopisteet	13
	3.1 Viisi strategista painopistettä vision saavuttamiseksi.....	14
4	Kohti uudistuksen toimeenpanoa – miten visio saavutetaan?	19
5	Oikeudellisen selvityksen keskeisiä havaintoja	22
6	Lopuksi	25

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti toukokuussa 2022 valmistelun, joka tähtää lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistukseen. Tavoitteena on turvata lasten oikeus tasa-painoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Valmistelun ensimmäisessä vaiheessa selkeytettiin lastensuojelun visio ja uudistuksen suuntaviivat, jotka valmistuivat keväällä 2023. Konkreettisten lainsäädäntöuudistusten käynnistämisestä päättää hallitus. Voimassa olevaan lastensuojelulakiin (417/2007) on vuosien varrella tehty lukuisia osittaisia muutoksia, ja laki koetaan nykyisellään vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi.

Lasten suojelun toimimattomuudesta kokonaisuutena kertoo se, että päinvastaisista tavoitteista huolimatta lapset ovat ohjautuneet kaikkein viimesijaisimman tuen eli lastensuojelun sijaishuollon asiakkaisiksi lisääntyvässä määrin aina 1990-luvulta alkaen. Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon kustannukset ovat vuodessa noin 1,2 miljardia euroa, joista 73 % kohdentuu sijaishuoltoon. Taustalla on erilaisia tekijöitä, mutta selvää on, ettei palvelujärjestelmämme toimi kuten sen pitäisi. Yhdenvertaisuuden kannalta huolestuttavaa on myös se, että huostaanottojen määrät vaihtelevat Suomessa alueittain varsin paljon.

Lastensuojelun asiakkaat tulevat usein perheistä, joissa on vaikeuksia monilla elämänalueilla. Perheissä koetaan keskimääräistä enemmän köyhyyttä, mielenterveys- ja päihdeongelmia, vaativia kasvatustilanteita ja arjen hallinnan haasteita. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja osattomuuden kokemukset sekä avun ja hoidon saamisen vaikeus heikentävät lasten ja perheiden kykyä selviytyä arjessaan. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, edistettävä väestön terveyttä sekä tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Silloin kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Suurimmalla osalla lapsista sijaishuolto vastaa hyvin heidän tarpeisiinsa. Samanaikaisesti erityisesti osa teini-ikäisistä sijoitetuista voi huonosti, eivätkä sijaishuollon palvelut kaikilta osin pysty vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Monet tarvitsisivat pitkäjänteistä mielen-terveys- ja/tai päihdepalvelua lastensuojelun sijaishuollon sijaan tai sen lisäksi, mutta sen toteutumisessa on suuria haasteita. Moni sijoitettu nuori jää myös liian yksin ja vaille riittävästä tukea 18 vuotta täytettyään. Pahimmillaan elämän hankaluudet jatkuvat sukupolvelta toiselle ja syrjäytymisriski kasvaa.

Tällä hetkellä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on useilla alueilla ylikuormittunut, ja tilanne on sekä inhimillisesti että taloudellisesti kestävä. Lastensuojelu ei yksin pysty vastaamaan paljon tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin, vaan monialaista yhteistyötä ja vastuunjakoa on vahvistettava; erityisesti psykiatrian ja lastensuojelun systemaattista yhteistyötä on parannettava. Tarvitaan myös uudenlaisia sijaishuoltoratkaisuja; esimerkiksi päihteitä käyttävien lasten tarpeisiin ei nykyisin palvelurakentein ja -käytännöin pystytä riittävästi vastaamaan. Tietopohja lastensuojelun palvelujen ajantasaisesta tilanteesta ja vaikuttavuudesta on valitettavan heikko.

Suuria huolenaiheita ovat perus- ja ihmisoikeusongelmat lastensuojelukäytännöissä sekä palvelujen valvonnan puutteet. Työntekijöitä on liian vähän ja heidän vaihtuvuutensa on suurta. Työ ei saa vaativuutensa nähden riittävää arvostusta, eikä ala houkuttele. On siis ilmeistä, että tarvitsemme muutoksia niin lastensuojelun tehtävään, lastensuojelulakiin kuin koko palvelujärjestelmään.

Lastensuojelu sellaisena instituutiona kuin sen nykyisin ymmärrämme, on noin 150 vuoden ikäinen. Vuosikymmenten mittaan käsitykset lastensuojelun tilannekuvasta, suojelutarvetta aiheuttavista tekijöistä, lastensuojelutyön kohteista ja työskentelytavoista ovat muuttuneet ajassa ja paikassa.

Pohjoismainen tarkastelu osoittaa, että suomalainen sääntely muistuttaa läheisimmin Islantia ja Norjaa, joissa kummassakin on oma laajahko lastensuojelulakinsa. Ruotsissa lastensuojelua koskevat säännökset on pääosin sijoitettu sosiaalihuoltolakiin lukuun ottamatta huostaanotto- ja sijaishuoltosäännöksiä, jotka on sijoitettu erityislakiin. Yksi mahdollisuus lastensuojelun säädöspohjaa hahmoteltaessa olisikin katsominen Ruotsin suuntaan ja sen pohtiminen, missä määrin suojelusäännöksiä kirjataan yleiseen sosiaalihuoltolakiin ja missä määrin lastensuojelulakiin. Kun Suomessa sijoitus- ja huostaanottolukujen viimeaikainen kasvu selittyy pitkälti nuorisoikäisiin kohdistuvien toimien lisääntymisellä, on esiin noussut tarve pohtia lastensuojelulain uudistustyössä myös erillistä, nimenomaisesti nuoriin kohdistuvaa sääntelykokonaisuutta.

Julkisen vallan positiiviset toimintavelvoitteet ulottuvat kaikkiin ihmisiin, mutta erityisen korostuneita ne ovat haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla. Lastensuojelulainsäädännön vahvana perustana ovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja perustuslaki. Myös EU-lainsäädäntö vaikuttaa joko suoraan tai välillisesti lastensuojelua koskevaan sääntelyyn. Lainsäädännön kehittämisen reunaehdot määräytyvät siten näiden pohjalta.

2 Lastensuojelun palvelujen käyttö ja kustannukset

Lastensuojeluilmoitusten määrä on viime vuosina kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2021 lastensuojeluilmoitus tehtiin jo yli 90 000 lapsesta. Tämä vastaa noin 8,6 prosenttia alle 18-vuotiaista. Avohuollon palveluissa asiakasmäärät ovat sen sijaan laskeneet tasaisesti, kuitenkin niin, että yli 18-vuotiaiden osalta lasku on ollut maltillisempaa ja jopa nousut vuonna 2021. Täysi-ikäisten osuuden kasvun taustalla on jälkihuoltoian nostaminen 21 vuodesta 25:een vuodesta 2020 alkaen. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen osalta asiakasmäärät ovat olleet kasvussa aiempina vuosina, mutta vuonna 2021 oli havaittavissa vähenemistä. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen alle 25-vuotiaiden määrä kasvoi vuoden 2016 noin 17 400:sta yli 19 000:een vuoteen 2020 mennessä laskien kuitenkin noin 18 600:een vuonna 2021.

Taulukko 1. Lastensuojeluilmoitukset ja palvelujen asiakkaat 2016–2021.

Otsikko tähän!	2016	2017	2018	2019	2020	2021	muutos 2016–2021, %
0–17-vuotiaat lapset, joista on tehty lastensuojeluilmoitus	71 338	78 569	81 240	85 746	87 233	93 705	31,4 %
Huostassa vuoden aikana olleet 0–17-vuotiaat	10 581	10 754	11 124	11 424	11 613	11 374	7,5 %
Kiireellisesti vuoden aikana sijoitettuna olleet 0–17-vuotiaat	3 533	4 071	4 289	4 454	4 599	4 297	21,6 %
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat	16 294	17 009	17 508	18 012	18 212	17 582	7,9 %
Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0–17-vuotiaat vuoden aikana	48 230	46 859	46 378	42 299	38 912	37 617	-22,0 %
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–24-vuotiaat	17 421	18 039	18 511	18 952	19 106	18 555	6,5 %
Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0–24-vuotiaat vuoden aikana	57 042	55 935	54 912	50 963	47 882	48 293	-15,3 %

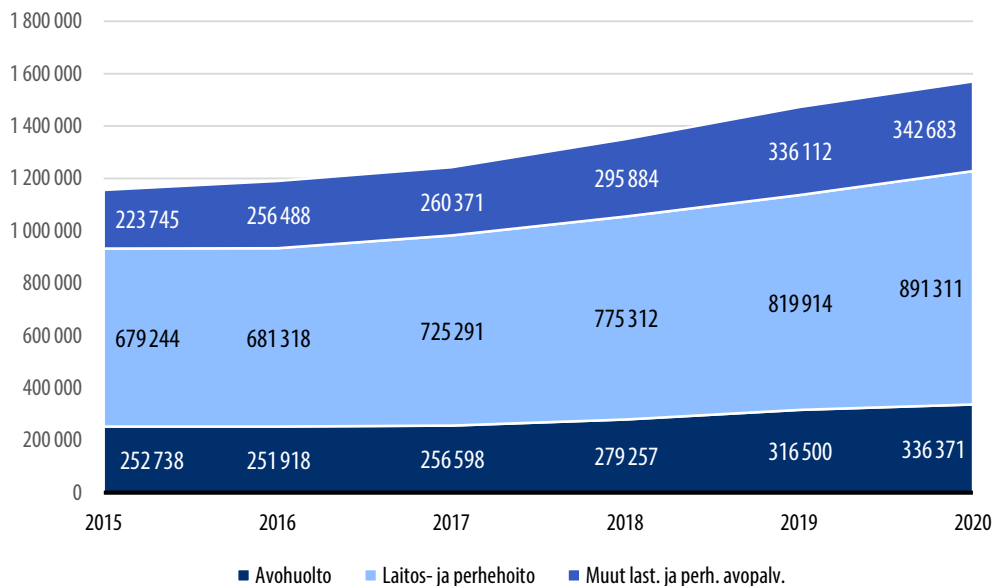
Lähde: THL, Sotkanet

Lastensuojelun palvelutarve ja palvelujen käyttö vaihtelevat suuresti hyvinvointi-alueittain.¹ Esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitettujen osuus alle 25-vuotiaista vaihteli Etelä-Karjalan 0,6 prosentista Kymenlaakson noin 1,8 prosenttiin vuonna 2021. Tämä heijastaa palvelutarvetta, mutta myös erilaisia palvelujärjestelmiä. Etelä-Karjalassa painottuvat muut lasten ja perheiden palvelut. Tämä näkyy, kun tarkastellaan palveluiden kustannuksia.

Lastensuojelun kustannukset

Lastensuojelun kustannukset ovat kasvaneet tasaisesti viime vuosina. Kasvua on myös lastensuojelun avohuollon kustannuksissa, vaikka palvelujen piirissä olevien lasten määrä on laskenut. Tämä tarkoittaa, että kustannukset lasta kohti ovat nousseet. Yhteensä lastensuojelun kustannukset olivat noin 1,2 miljardia euroa ja muut lasten ja perheiden palvelut noin 350 miljoonaa euroa (Kuvio 1). Vuonna 2021 laitos- ja perhehoidon kustannukset ovat edelleen nousseet, mutta avohuollon osalta hieman laskeneet. Näihin tietoihin liittyy kuitenkin epävarmuutta tilastomuutoksesta johtuen.

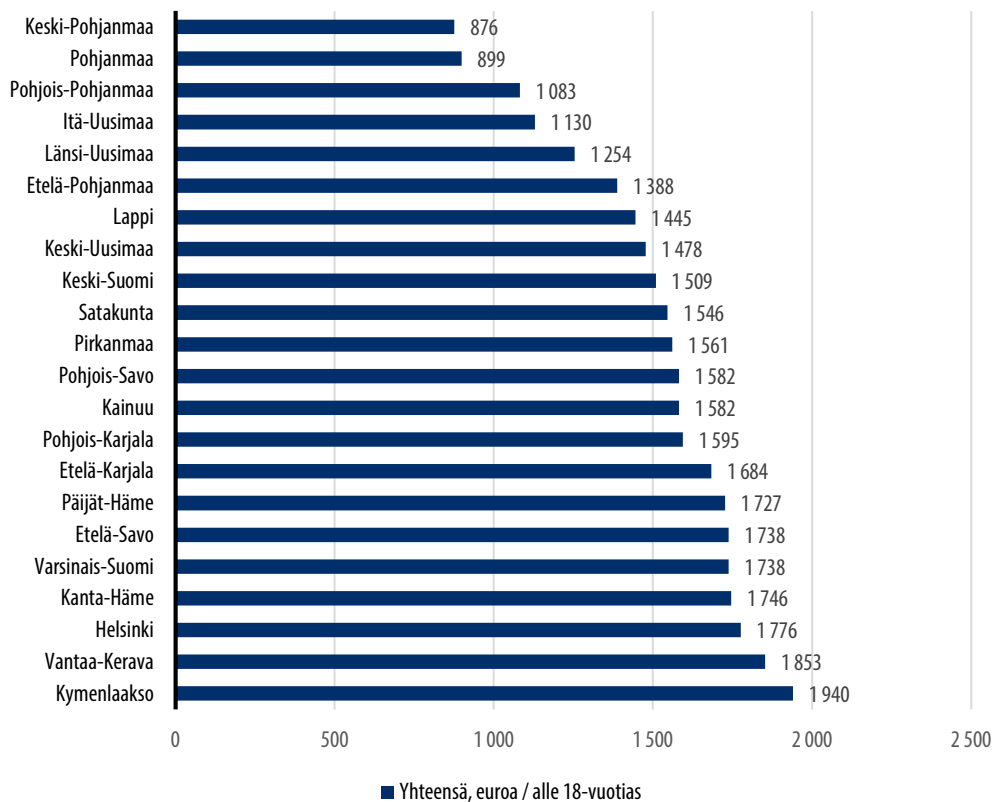
Kuvio 1. Lastensuojelun kustannusten kasvu 2015–2020 (1 000 €).

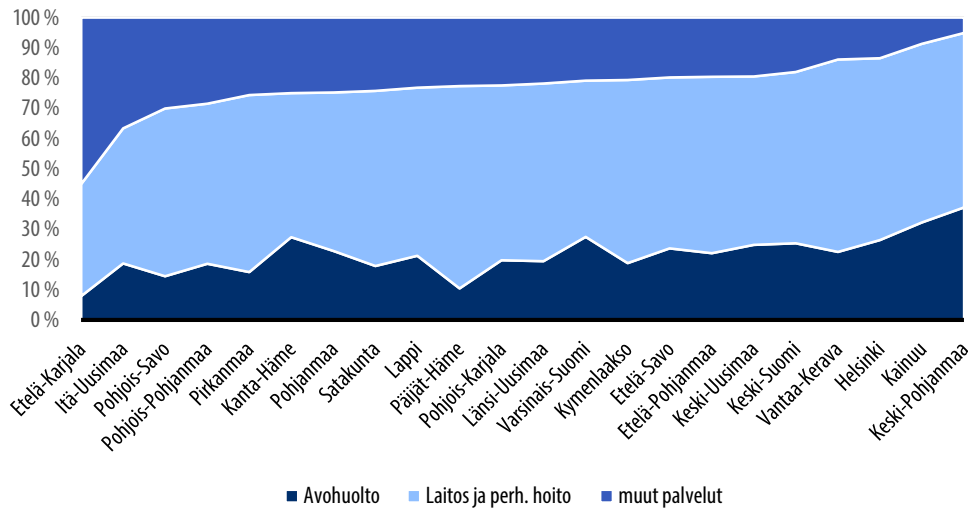

1 On hyvä huomioida, sote-palveluja järjestettiin vuoteen 2022 asti hyvin erilaisilla malleilla. 75 kuntaa järjesti palvelut itse, 53 kuntaa vastuukuntamallilla, 91 kuntaa maakuntaa pienempinä sote-kuntayhtyminä ja 74 kuntaa maakunnan kokonaisina sote-kuntayhtyminä. Nämä maakunnan kokoiset sote-kuntayhtymät olivat Kainuu, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa.

Tarkasteltaessa kustannuksia alueellisesti havaitaan selviä eroja. Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla lasten ja perheiden palveluihin käytetään yli kaksi kertaa vähemmän kuin Vantaa-Keravalla ja Kymenlaaksossa. Keskeinen selitys löytyy tietysti lastensuojelutarpeen alueellisissa eroissa, mutta myös erilainen resursointi vaikuttaa kokonaiskustannuksiin. Tämä näkyy hyvin seuraavissa kuvioissa. Etelä-Karjalassa muihin lasten ja perheiden avopalveluihin käytettiin yli puolet kyseisin toimialan resursseista, Keski-Pohjanmaalla vain 5 prosenttia.

Kuvio 2. Lasten ja perheiden palveluiden kustannukset vuonna 2020.

Kuvio 3. Kustannusten jakautuminen alueella vuonna 2020.

Kun hyvinvointialueet ovat nyt aloittaneet toimintansa, on alueellisiin vertailuihin syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota. Mitkä ovat syitä alueellisten erojen taustalla? Näkyvätkö panostukset varhaiseen tukeen myöhemmin vähentyvänä korjaavien toimien tarpeena? Mitkä ovat ne hyvät käytännöt, joista voidaan ottaa oppia ja jakaa muille alueille? Näitä teemoja tullaan käymään läpi osana hyvinvointialueiden ohjausprosessia.

Valtion rahoitus hyvinvointialueelle on laskennallista ja yleiskatteellista, joten hyvinvointialue päättää rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta toimivaltansa rajoissa. Toisin sanoen rahoitusta ei ole korvamerkitty eri toimintoihin. Laskennallinen rahoitus perustuu pääosin THL:n määrittelemään aluekohtaiseen terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja vanhustenhuollon nykyiseen palvelutarpeeseen. Hyvinvointialueiden tarveperusteiseen rahoitusmalliin liittyy kannustinongelma, sillä se ei kannusta riittävästi tekemään ennakoivaa ja ehkäisevää toimintaa. Osaltaan tätä on pyritty korjaamaan hyte-kertoimen kautta, mutta sen merkitys on vielä alkuvaiheessa pieni (1 % rahoituksesta). Tämä voidaan nähdä erityisenä haasteena lastensuojelun näkökulmasta. Lasten ja perheiden varhainen tukeminen vaatii resursseja, jotka lopulta voivat kuitenkin maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin, mutta viiveellä. Jotta alueilla olisi rohkeutta muutostyöhön, tarvitaan kustannusseuranta ja tutkittua tietoa ehkäisevien ja peruspalvelujen vaikuttavuudesta sekä hyvien käytäntöjen jakamista ja käyttöön ottamista. Näiden pohjalle voitaisiin tulevaisuudessa rakentaa uudenlaisia kannustavampia elementtejä myös rahoitusmalliin.

3 Visio ja strategiset painopisteet

Lastensuojelun tulevaisuuden visio ja strategiset painopisteet sen saavuttamiseksi valmisteltiin laajan tausta-aineiston ja lukuisten osallistumisväylien annin pohjalta. Tehty kooste oli avoimesti kommentoitavana otakantaa.fi-palvelussa 1.–15.3.2023. Vaikka näkemyksissä ja kokemuksissa oli eroja, tietyt teemat nousivat esiin jokseenkin kaikissa erilaisissa kohtaamisissa ja kuulemisissa. Jos kerätyn materiaalin ydin pitäisi kuvata yhdellä sanalla, se olisi *luottamus*. Visio kiteytyi lopulta yhdeksi lauseeksi: **Lapsi ja hänen läheisensä voivat luottaa lastensuojeluun ja sen vaikuttavuuteen.**

Luottamus korostuu lastensuojelun ydinteemana yksittäisestä asiakaskohtaamisesta palvelujärjestelmän ja oikeusturvan toimivuuteen. Erityisesti lapset, nuoret ja heidän läheisensä nostivat kuulemisissa toistuvasti esiin sen, että lastensuojeluun on vaikea luottaa. Heillä oli kokemuksia siitä, että ratkaisuja oli tehty ilman tilanteen riittävää selvittämistä tai jopa mielivaltaisesti. Vision toteutumisen kannalta haastavana nähtiin nykyisen lainsäädännön soveltamisen haasteet ja myös työkalujen puute lastensuojelussa.

Lastensuojelun lähtökohtana ja tavoitteena on aina saada aikaan myönteisiä muutoksia lapsen ja hänen perheensä elämässä. Jotta tämä on mahdollista, on lastensuojelun asiakkuudessa oltava niiden lasten, joiden tarpeisiin pystytään vaikuttavasti vastaamaan nimenomaan lastensuojelun keinoin. Lastensuojelu ei voi olla palvelujärjestelmän kaatoluokka, joka yrittää vastata kaikkiin tarpeisiin, vaan vaikuttava ja kustannustehokas toimija osana hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen palvelujen kokonaisuutta. Toimintakulttuurin tulisi muuttua niin, että jokainen toimija pohtisi sitä, miten voisi omalta osaltaan auttaa lasta, ei sitä, miten ja miksi omat palvelut eivät suoraan sovellu lapselle ja hänen perheellensä. Onnistuessaan lastensuojelu edistää koko yhteiskunnan hyvinvointia ja turvallisuutta torjumalla syrjäytymistä ja ylisukupolvista eriarvoisuutta.

Otakantaa.fi-kyselyyn vastanneet pitivät visiota itsessään hyvänä ja kannatettavana, mutta pohtivat miten se saadaan juurrutettua konkretiaksi, osaksi lastensuojelun jokapäiväistä toimintaa. Toisaalta monet korostivat, että vision tulisi olla totta jo tänään, ei vasta tulevaisuudessa. Visioksi ehdotettiin myös seuraavaa: "Lastensuojelu on osaava, luotettava ja vaikuttava kumppani lapsen oikeuksien toteutumisessa".

3.1 Viisi strategista painopistettä vision saavuttamiseksi

Jokainen lapsi, hänen vanhempansa ja muut läheiset kohdataan ainutkertaisina, ja he kokevat olevansa aidosti osallisia ja tulevansa kuulluiksi ja kunnioitetuiksi.

Keskeisenä teemana kerätyssä aineistossa nousivat esiin kohtaaminen ja ammattilaisten taidot kohdata tuen tarpeessa olevia lapsia, nuoria sekä heidän vanhempiaan ja muita läheisiään. Nuorille kuulluksi ja kunnioitetuksi tuleminen tarkoitti, että heidän kertomansa asiat otetaan vakavasti. Toisaalta useilla vanhemmilla oli kokemuksia siitä, että he jäävät työskentelyn ulkopuolelle, eikä heidän ajatuksiaan tai tarpeitaan huomioida. Vanhempien mielestä aito kohtaaminen voi olla tärkeämpää kuin itse palvelujen saaminen.

Kuulemisissa ehdotettiin sosiaalityöntekijäopintoihin lisää juridiikkaa ja pitkää syventävää harjoittelujaksoa lastensuojelussa. Keskeisenä esteenä kuulluksi ja kunnioitetuksi tulemiselle pidettiin resurssipulaa ja henkilöstön suurta vaihtuvuutta. Asiakkaan osallisuus omaan prosessiinsa nousi esiin kaikissa kuulemisissa. Erityisesti lapset ja nuoret kaipaavat tietoa oikeuksistaan ja keinoistaan vaikuttaa omaan elämäänsä ja asiakkuuteensa. Kokemusasiantuntijat korostivat avoimuuden ja rehellisyyden vaikutusta erityisesti sijaishuollossa.

Otakantaa.fi-kyselyssä monet vastaajat korostivat, että aito osallisuus edellyttää konkreettisia toimia ja rakenteita. Esiin tuotiin se, että kokemukset palveluista, kuulluksi ja kunnioitetuksi tulemisesta, ovat aina subjektiivisia. Erityisesti huostaan otettujen lasten vanhempien todettiin tarvitsevan kunnioittavaa ja inhimillistä kohtaamista ja yksilöityä tukea; myös tilanteissa, jossa joudutaan toimimaan yksilön tahdon vastaisesti.

Palvelujärjestelmä toimii kokonaisuutena ja pystyy vastaamaan lapsen ja hänen läheistensä tarpeisiin oikea-aikaisesti.

Selkeä viesti uudistamiselle on, että lastensuojelun rooli ja paikka osana palvelujärjestelmää tulee kirkastaa. Erityisesti toivotaan, että lapsi ja hänen perheensä voisivat saada tarvitsemansa palvelut ensisijaisesti muualta kuin lastensuojelusta. Lapsen suojeleminen on koko palvelujärjestelmän yhteinen tehtävä, ja sen kaikkien toimijoiden tulee nykyistä paremmin kantaa vastuunsa lapsen ja hänen perheensä auttamisesta. Toimiva sote-yhteistyö on onnistumisen keskeinen edellytys: erityisesti päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuus on turvattava.

Myös huolto- ja tapaamisriitoihin liittyvät tilanteet ja palvelujärjestelmän kyvyttömyys vastata niihin nousivat toistuvasti esiin lastensuojelua kuormittavana tekijänä. Samoin vahvasti esiin nousivat neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä, jotka ovat usein väliinputoajia palvelujärjestelmässä. Ainoa tarjottava tuki saattaa lopulta olla lastensuojelun sijaishuolto.

Palvelujärjestelmä on siiloutunut ja pirstaleinen: palvelut on rakennettu organisaatiolähtöisesti, eivätkä palveluprosessit kykene riittävästi joustamaan asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Myös eri perheenjäsenten palvelut ovat pahimmillaan pirstoutuneet monelle eri taholle. Tällöin palveluiden kokonaiskoordinaatio ja yhteensovittaminen puuttuvat tai jäävät jo muutoinkin kuormittuneen vanhemman vastuulle. Myös lastensuojelun jälkihuollon kokonaisuus nähdään erittäin hajanaisena suhteessa muuhun palvelujärjestelmään.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet koetaan usein riittämättömiksi ja tehottomiksi: konkreettinen arkinen apu usein puuttuu, vaikka juuri se voisi auttaa perheitä parhaiten. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain suhdetta on tältä osin syytä selkeyttää. Myös toimiva yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa on avainasemassa. Vaikuttava lapsen suojeleminen edellyttää hyvin usein monitoimijaisuutta ja poikkihallinnollisuutta.

Otakantaa.fi-kyselystä nousivat selkeästi esiin seuraavat havainnot: painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisyssä ja peruspalveluissa, palvelujärjestelmän tulisi yhteen sovittaa palveluja uudella tavalla, ja toimijoilla tulisi olla enemmän ymmärrystä toisen toimijan työstä ja sitä ohjaavasta lainsäädännöstä. Lisäksi todettiin, että lastensuojeluun liittyvien ennakkoluulojen hälventäminen edesauttaa palvelujärjestelmän toimivuutta, kun ihmiset uskaltavat hakea itse apua.

Lastensuojelu toteuttaa lapsen oikeuksia, sen menettelyt ovat läpinäkyviä ja ymmärrettäviä ja oikeusturva toteutuu.

Kuulemisissa korostettiin lastensuojelun prosessien läpinäkyvyyttä. Tietoon ja selkeisiin perusteisiin pohjautuvat palvelut sekä niiden ymmärrettävyys vahvistavat asiakkaiden oikeusturvaa. Lastensuojelun asiakkuuden alkamiselle ja päättymiselle tulisi aina olla selkeät perusteet. Lapset ja nuoret toivoivat, että lapsen oikeuksista kerrottaisiin enemmän ja siten, että he tietäisivät mitä ne käytännössä tarkoittavat.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli tunnistettiin erityisen merkittävänä. Lapset kokivat hyvin hankalaksi tilanteen, joissa he eivät tunne asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai työntekijä vaihtuu usein, jolloin lapset eivät tiedä edes hänen nimeään. Haasteeksi lapset kokivat myös sosiaalityöntekijän vaikean tavoitettavuuden.

Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet nousivat esiin lähes kaikissa kuulemisissa, mutta näkemykset nykytilasta ja muutostarpeista erosivat toisistaan. Yhtenevää näkemyksissä oli kuitenkin se, että rajoitustoimenpiteet ovat tarpeellisia ja tärkeitä, niiden käytön tulee perustua lakiin ja perusteiden tulee olla selkeitä. Erityisesti yhteydenpidon rajoittamisen yhteydessä tulisi perusteellisesti selvittää rajoitustoimenpiteen edellytykset ja perustelut. Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä tulisi kirkastaa suhteessa kasvatuksellisiin keinoihin.

Päätöksiä annettaessa tulisi varmistua siitä, että asianosaiset ymmärtävät niiden perusteet ja tarpeellisuuden. Oikeusturvan toteutumisen kannalta keskeiseksi tekijäksi nostettiin huolellinen ja faktoihin perustuva dokumentointi. Otakantaa.fi-kyselyssä korostettiin tässä yhteydessä työntekijöiden koulutuksen ja osaamisen merkitystä sekä sitä, että lastensuojelua tulee ohjata läpinäkyvästi, näyttöön perustuen, ei esimerkiksi taloudellisen voitontavoittelun näkökulmasta.

Lastensuojelussa on riittävästi osaavia ja hyvinvoivia työntekijöitä, jotka voivat tehdä työtään asiakkaiden oikeuksia kunnioittavalla ja eettisesti kestäväällä tavalla.

Jo lapset osaavat sanoittaa, että lastensuojelussa on resurssipula. Palveluita ei ole tarjottu, tieto ei ole kulkenut työntekijöiden välillä, ja asiakkaan oikeusturva on voinut vaarantua esimerkiksi siten, ettei päätöksiä palveluista ole tehty asianmukaisesti. Erityisesti nuoret nostavat esiin, että kohtaamiselle ja tapaamisille tulisi sosiaalityöntekijällä olla riittävästi aikaa. Myös sijaishuollon henkilöstön vaihtuvuus hankaloittaa sijaishuollon vaikuttavaa toteutumista.

Eettisesti kestävä lastensuojelutyön tekemistä haastaa muun muassa lasten tarvitsemien muiden palveluiden saavuttamattomuus ja puute. Lastensuojelussa joudutaan käytännössä tekemään eettisesti kestävämpiä ratkaisuja, kun sen palveluilla ei yksin kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin. Toimiva työnjako ja eri ammattiryhmien osaamisen saaminen käyttöön on välttämätöntä. Monet sosiaalityöntekijät korostavat systeemisen toimintamallin tärkeyttä.

Lähes kaikissa kuulemisissa nostettiin esiin lastensuojelun työntekijöiden riittävä osaaminen, niin lastensuojelun sosiaalityössä, sijaishuollossa kuin ostopalveluissa. Erityisesti lastensuojelun aktiiviset toimijat, vanhemmat ja kokemusasiantuntijat toivat esiin, että osaava lastensuojelun työntekijä kykenee kyllä edistämään perheen asioita. Laadukas ja riittävä perus- ja täydennyskoulutus, oikeudellisen osaamisen vahvistaminen, työsuojelun toimivuus ja oikeusturvan toteutuminen ovat tärkeitä onnistumisen elementtejä.

Otakantaa.fi-kyselyssä muistutettiin, että onnistuminen edellyttää riittäviä resursseja niin kentän työhön kuin johtamiseenkin; mahdollisuus työparityöhön voi osaltaan parantaa lastensuojelun laatua ja osaamista. Nykyisellään sosiaalityöntekijöiden asema koetaan osin epäoikeudenmukaiseksi ja kohtuuttomaksikin: sosiaalityöntekijä kantaa suuren vastuun lasta koskevista ratkaisuista, mutta päätöksentekoa pyritään silti ohjaamaan ulkopäin.

Lastensuojelua ohjataan ja valvotaan tehokkaasti, ja tähän on riittävä tietopohja ja resursointi.

Lastensuojelun omakohtaisesti kokeneet nuoret nostavat esiin lastensuojelun laatueroja ja painottavat, että lastensuojelun sijaishuollon tulisi olla tasalaatuisempaa; sen tulisi perustua yhdenmukaisiin sisällöllisiin kriteereihin. Tietoon ja faktoihin perustuva työskentely lisää luottamusta lastensuojelua kohtaan, kun kokemus mielivallasta vähenee. Valvonnalla nähtiin olevan tässä merkittävä rooli, sen tulisi olla tehokasta ja vaikuttavaa.

Valvonnan kannalta erityisen haasteellisenä pidettiin perhehoitoa. Lapsen vanhemmat kokevat usein, ettei perhehoitajien osaamista ja sopivuutta tarkisteta riittävästi ja valvonta on olematonta. Perhehoidon sääntelyn tuominen lastensuojelulakiin voisi osaltaan ratkaista tilannetta ja mahdollistaa toimivampia valvontaan ja ohjaukseen liittyviä käytänteitä.

Kuulemisissä toivottiin lastensuojelun epäkohdille anonyymiä ilmoituskanavaa, jossa epäkohdista voisi kertoa pelkäämättä. Nykyisellään oikeusturvakeinot näyttävät tehottomina; niistä kerrotaan ohuesti ja niiden käyttäminen on monille vierasta. Oikeusturvan käyttöön toivottiinkin tehokkaampia keinoja; esim. päätöksistä valittamiseen tulisi olla saatavilla juridista apua. Käräjäoikeuksiin toivottiin omia perheoikeusyksiköitä.

Otakantaa.fi-kyselyssä todettiin, että hyvinvointialuetasolla on nyt hyvä mahdollisuus uudistaa ja rakentaa tehokasta ohjausta ja valvontaa. Sen tulisi olla ennakoivaa enemmän kuin reaktiivista ja jalkautua sosiaalityön arkeen. Tietopohjan puute nähtiin näissäkin vastauksissa suurena haasteena, sillä päätösten tulisi perustua tutkittuun tietoon.

4 Kohti uudistuksen toimeenpanoa – miten visio saavutetaan?

Laajan kuulemisen ja tausta-aineiston perusteella rakennettu visio ja suuntaviivat saivat myönteisen vastaanoton. Keskeisiä havaintoja saadussa palautteessa ovat olleet, etteivät lastensuojelu tai sosiaalityö yksin pysty pääsemään visioon, vaan tarvitsevat tuekseen koko palvelujärjestelmän. On korostettu, että systeeminen, eri toimijoiden yhteen sovitettu työote mahdollistaa vision toteutumisen ja että erityisen tärkeää on vaikuttavan tuen järjestäminen ensisijaisesti lasten ja perheiden arkeen.

Visiotyön ja siihen liittyneiden kuulemisten aikana nousi esiin kolme päälinjaa uudistamisen etenemisvaihtoehtoiksi sekä useita ajatuksia tarvittavista muutoksista. Ehdotuksia nostettiin esiin otakantaa.fi-kyselyssä, josta saatiin esiin niihin liittyviä näkökulmia ja huolenaiheitakin. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 70 henkilöä.

Eniten kannatusta sai etenemislinjaus: **Tehdään kokonaisuudistus, jossa lastensuojelun toimialaa rajataan nykyisestä (lastensuojelu keskittyisi erityisen suojelun tarpeessa oleviin lapsiin)**. Tähän liittyvinä huomioina nousivat keskeisesti esiin seuraavat:

- Lastensuojelu tarvitsee perusteellisen uudistamisen. Toisaalta sen rajaaminen nykyisestä nähdään riskinä. Lastensuojelun palveluiden tulisi olla helposti saavutettavissa, ei tiukkojen raja-aitojen takana.
- Jos lastensuojelulain 3 a §:n mukainen ehkäisevä lastensuojelu ei olisi osa lastensuojelulakia, palveluihin hakeutumisen kynnys voisi madaltua ja saatavuus parantua. Riskinä kuitenkin on, että muut toimijat eivät tunnista rooliaan osana lapsen suojelua.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) mahdollistaisi jo nyt perheiden tukemisen monin tavoin, kyse on enemmän resurssien puutteesta kuin juridiikasta.
- Vammaisten lasten ja heidän perheidensä tulisi saada tuki vammaispalveluista, ei lastensuojelusta.
- Lastensuojelun ei tulisi olla kriisityötä. Se keskittyy jo nyt erityisen tuen tarpeessa oleviin lapsiin.

Tämä etenemislinjaus voisi toteutuessaan siirtää palvelujen painopistettä varhaisemmaksi, peruspalveluihin, ja vähentää asiakkuuksien ”pompottelua”, koska sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palvelujen suhdetta olisi mahdollista selkiyttää kunnolla. Malli selkiyttäisi viimesijaista suojelutehtävää ja sijaishuoltoa. Kokonaisuudessaan se voisi

tuoda myös kustannussäästöjä. Toisaalta kyseessä olisi iso muutos, jonka toimeenpano vaatisi paljon aikaa, resursseja ja pitkää siirtymäaika. Muutoksen testaamista kokeilulainsäädännöllä tulisi harkita. Peruspalvelujen ja lastensuojelun toimiva yhteistyö tulisi turvata ja perheiden jälleenyhdistämistä sekä sijoituksen jälkeistä tukea tehostaa. Onnistuminen edellyttäisi, että lapsilla olisi subjektiivinen oikeus tarvitsemiinsa peruspalveluihin.

Toiseksi eniten kannatusta sai linjaus: Tehostetaan voimassa olevan lastensuojelulain toimeenpanoa sekä lastensuojelun ja siihen läheisesti kytkeytyvien palveluiden järjestämisen strategista ohjausta. Tähän liittyvinä huomioina tuotiin esiin mm. seuraavat:

- Nykyinen laki on riittävä, mutta sen toimeenpano ja soveltaminen ovat jääneet vaillinaisiksi; toimeenpanoa tulisi valvoa paremmin, jotta soveltamiskäytännöt eivät lähde omille raiteilleen.
- Tarvitaan strategista kansallista ohjausta koko palvelujärjestelmään, jotta lastensuojelu voisi toimia ja perheet saada avun ja tuen oikeasta paikasta.
- Sosiaalihuollon tehostaminen olisi ensisijainen ratkaisu.
- Lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen tullaan usein liian myöhään, jolloin sen työlle ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia. Perhesosiaalityö ei ole riittävästi resursoitu, jotta siellä voitaisiin riittävästi tukea ja puuttua. Tätä rajapintaa tulisi kirkastaa ja tehostaa.

Kolmas valmistelussa esiin noussut etenemismuutos, joka sai kyselyssä selkeästi vähiten kannatusta, on: **Selkiytetään ja joiltakin osin muutetaan nykyistä lastensuojelulakia siten, että sen peruseriaatteen kuitenkin säilyvät entisellään.** Tätä vaihtoehtoa kommentoitiin mm. seuraavasti:

- Nykyisessä lastensuojelulaissa on paljon hyvää, sen selkiyttäminen voisi olla riittävä.
- Lastensuojelulain muuttamisen sijaan tulisi (myös lainsäädännöllä) vahvistaa eri palveluiden ja sektoreiden yhteistyötä.
- Isoa osaa perheistä voitaisiin tukea nykyistä tehokkaammin perus- ja muilla palveluilla, jos yhteistä tehtävää ja osaamista lapsen suojelemisessa saataisiin vahvistettua.

Tämä etenemislinjaus olisi todennäköisesti joutuisin toimeenpanna, koska siinä olisi vähiten rakenteellisia muutoksia. Peruspalvelujen ja lastensuojelun rajat säilyisivät nykyisellään, jolloin painopisteen siirtäminen varhaisempaan vaiheeseen ei välttämättä toteutuisi eikä riittäviä muutoksia mahdollisesti saavutettaisi. Sijaishuoltoon saattaisi kohdistua entistä enemmän painetta vastata myös päihde- ja mielenterveyspalvelujen tarpeeseen,

jolloin muun palvelujärjestelmän välttämättömät osiot (kuten alaikäisten laitosmuotoinen päihdehoito) saattaisivat jäädä kehittämättä. Toimeenpanon tukeen tulisi satsata tässäkin etenemislinjauksessa.

Kyselyssä esitetyistä yksilöidyistä ehdotuksista kymmenen kärki oli seuraava:

1. Rakennetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluja (esimerkiksi lasten ja nuorten kokonaisvaltaisten päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja tuen turvaamiseksi).
2. Lastensuojelussa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja muiden sosiaalihuollon ammattilaisten vastuita, velvollisuuksia ja työnjakoa uudistetaan.
3. Täysi-ikäisten jälkihuolto erotetaan omaksi aikuistumisen tuen kokonaisuudeksi lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksen mukaisesti.
4. Monitoimijaista yhteistyötä ja systeemistä työtä vahvistetaan myös lainsäädännön tasolla.
5. Perustetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä yksikköjä sijaishuoltoon.
6. Lastensuojelu rajataan nykyistä selkeämmin viimesijaiseksi ja erityistä suojelua tarvitseville lapsille kohdentuvaksi erityispalveluksi.
7. Lastensuojelulain 11 luku, jossa säädetään rajoituksista sijaishuollossa, uudistetaan.
8. Lastensuojelulaissa huomioidaan nykyistä selkeämmin eri ikäisten ja eri tilanteissa elävien lasten suojelun tarpeet.
9. Hyvinvointialueiden oman palvelutuotannon osuutta lastensuojelussa (erityisesti sijaishuollossa) lisätään.
10. Kokemusasiantuntijoiden roolia vahvistetaan lastensuojelussa.

5 Oikeudellisen selvityksen keskeisiä havaintoja

Osana lastensuojelun visiotyötä on tehty oikeudellinen selvitys, jossa on tunnistettu voimassa olevan sääntelyn osa-alueita tulevassa lainvalmistelutyössä arvioitaviksi. Alla on lueteltu teemoittain joitakin keskeisiä havaintoja.

Lastensuojelun kansainvälinen toimivalta ja eräät henkilöllisen soveltamisalan kysymykset

- Lastensuojelulain 17 §:n säännös lastensuojelun järjestämisestä eräissä kansainvälisissä tilanteissa tulisi uudistaa, sillä säännös on koettu sekavaksi ja vaikeaksi soveltaa.
- Osana lastensuojelulainsäädännön uudistamistyötä olisi tarpeen arvioida alaikäisten vankeusvankien sijoittamisen osalta tarkoituksenmukaisinta ratkaisua.
- Lastensuojelulain soveltaminen ilman huoltajaa Suomeen saapuvaan lapseen, joka hakee kansainvälistä suojelua tai hakee/saa tilapäistä suojelua vastaanottojärjestelmän piirissä, tulisi tämentää. Sama koskee Suomessa ilman laillista/rekisteröityä oleskeluoikeutta oleskelevia lapsia.

Julkisen vallan käyttö

- Tarvitaanko lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun osalta tarkempaa sääntelyä sen suhteen, mitä pidetään julkisen vallan käyttönä?
- Tulisi arvioida nykyinen rajoitustoimenpidesääntely erityisesti lapsen suojelufunktion näkökulmasta sekä käydä läpi nykyinen sääntely selkeyden ja ymmärrettävyyden näkökulmasta.

Asiakkuus ja prosessit eri palveluissa

- Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen suhde ei kaikilta osin ole selkeä, eikä painopistettä ole sosiaalihuoltolain tavoitteiden mukaisesti onnistuttu siirtämään perustason palveluihin. Ongelmana on myös ollut lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelujen saatavuus, erityisesti lastensuojelun kuormitusta ovat lisänneet puutteet lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdehuollon palvelujen saatavuudessa. Sääntelyä uudistettaessa tulisi

arvioida sitä, voidaanko lainsäädännössä vahvistaa lasten ja nuorten oikeutta palveluihin sekä selkeyttää järjestämisvastuita. Kysymys liittyy myös valvonnan tehostamiseen.

- Lastensuojelulaki velvoittaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää ja yleisesti lastensuojelua järjestämään tukitoimia, mutta lastensuojelussa voidaan tehdä vain lastensuojelun palveluita koskevia päätöksiä. Tämä on johtanut tilanteisiin, ettei lapsi tai perhe ole saanut sitä palvelua, joka sosiaalityöntekijän arvion mukaan voisi poistaa tai vähentää lastensuojelun tarvetta. Moniammatillisen yhteistyön vahvistamista tulisi arvioida.
- Lastensuojelun ja vammaispalvelujen yhteistyötä tulisi kehittää erityisesti niin sanottujen väliinpuotoajatilanteiden välttämiseksi. Lisäksi lastensuojelulain mukaisten palvelujen osalta lainsäädännössä tulisi varmistaa, että palveluiden järjestämisessä ja toteuttamisessa huomioidaan myös vammaisten lasten erilaiset tarpeet, kuten neuropsykiatrisen osaaminen.

Lastensuojelun päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmä

- Lastensuojelun päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmän uudistamistarpeet on arvioitava eduskunnan lausuman mukaisesti (EV 80/2019 vp). Lisäksi olisi myös hyvä pohtia keinoja lastensuojelulain jälkikäteisten oikeussuojakeinojen tehokkuuden parantamiseksi.
- Hyvinvointialueen viranhaltijan on mahdollista päättää lapsen huostaanotosta asianosaisten antaessa siihen suostumuksensa. Viimeaikainen tutkimus on osoittanut, että suostumuksen pätevyys voidaan kyseenalaistaa, kun asiaan osallisten voidaan katsoa yleensä olevan tietoisia siitä, että huostaanotto on toteutettavissa heidän tahdostaan riippumatta. Suostumukseen perustuvien huostaanottojen osalta on myös kiinnitetty huomiota oikeusturvan asianmukaiseen toteutumiseen päätöksentekoprosessissa. Asiaa tulisi osana uudistusta arvioida tarkemmin.

Huostaanoton edellytykset

- Huostaanoton edellytyksiä on syytä arvioida ainakin lapsen omaa käyttäytymistä sekä lastensuojelulain mukaisia avohuollon tukitoimia koskevilta osilta. Jälkimmäinen liittyy kysymykseen siitä, voivatko muiden palveluiden, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluiden, puutteet olla syynä huostaanotolle.

Sijaishuolto

- Lastensuojelun sijaishuolto on keskittynyt yksityisten palveluntuottajien toiminnaksi jo siinä määrin, että hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki lastensuojelupalvelujen järjestäjinä ovat osin epätarkoituksenmukaisella tavalla riippuvaisia niiden ratkaisusta.

Valvonta ja ohjaus

- Lastensuojelun valvonnan järjestelmää tulisi selkiyttää. Lisäksi on tarpeen pohtia, miten vahvistetaan lastensuojelun tietopohjaa, siihen perustuvaa kansallisen tason ohjausta ja lastensuojelulain toimeenpanon tukea.

6 Lopuksi

Tähän raporttiin on lyhyesti koottu keskeiset havainnot lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelun ensimmäisestä vaiheesta. Visiotyö on tuonut selkeästi esille tarpeen uudistaa lastensuojelun lainsäädäntöä. Samalla on kuitenkin huomattava, että mahdollisuudet muuttaa maailmaa lainsäädännöllä ovat rajalliset. Tärkeintä on lopulta aina lasten ja perheiden kanssa heidän arjessaan tehtävä konkreettinen työ ja sen laatu. Eikä lastensuojelu voi koskaan yksin vastata lasten suojelemisesta, vaan tehtävä on yhteinen.

Tämän raportin tausta-aineistot löytyvät sosiaali- ja terveysministeriön sivuilta osoitteessa <https://stm.fi/lastensuojelu>.

JULKAISUJEN LATAAMINEN:
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISSN 2242-0037 (PDF)
ISBN 978-952-00-8469-1 (PDF)